

Наталія Валеріївна БОБРО,

*доцент кафедри соціальних та економічних дисциплін
Харківського національного університету внутрішніх справ,
ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-8350-3695>*

Сергій Петрович ГРЕНКО,

*заступник декана з навчально-методичної роботи
факультету № 2 Харківського національного
університету внутрішніх справ,
ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-4871-5481>*

До питання професійної соціалізації працівників Національної поліції України

Розбудова демократичного суспільства в Україні є однією з найважливіших проблем сьогодення. Досягнення бажаних результатів значною мірою забезпечується діяльністю органів Національної поліції, здатністю працівників свідомо і відповідально виконувати професійні обов'язки. Ускладнення криміногенної ситуації, боротьба з антигромадськими проявами в житті суспільства, необхідність підвищення рівня захисту прав і свобод людини в демократичній державі висувають більш складні вимоги до працівників поліції. Водночас ефективність професійної діяльності поліцейських залежить від якості їхньої професійної підготовки, уміння швидко орієнтуватися в обстановці, адаптуватися до сучасних умов, адекватно реагувати на ситуацію, передбачати і випереджати дії правопорушників. Вирішення цих завдань можливе лише за умов високого рівня професіоналізму тих, на кого вони покладені, що може бути реалізоване завдяки проведенню дієвої кадрової політики, спрямованої на оптимізацію процесу професійної соціалізації працівників поліції. Тому питання означено і заслуговує дослідницької уваги.

Проблемам професійної соціалізації та професійного розвитку особистості у трудовій діяльності присвячені роботи С. Богословського, Е. Дементьєва, Ф. Ерісмана, Є. Климова, А. Маркової, О. Носкової, Н. Перінської, В. Погрібної, О. Ромашова.

До проблем соціалізації особистості у правоохоронних органах, зверталися у своїх роботах українські соціологи: В. Болотова, О. Гузьман, В. Кожевников, В. Медведєв, В. Погрібна, В. Соколов.

Серед різноманітних видів соціалізації провідне місце займає професійна соціалізація, оскільки для більшості людей сьогодні професійна сфера є найбільш значущою, бо саме тут створюються можливості для отримання особистістю відповідного місця у соціальному просторі та просування «соціальними сходами».

У процесі вивчення професійної соціалізації аналізу підлягає не тільки процес оволодіння професійної ролі, але і входження в професійну групу, під час реалізації професійної діяльності. Передбачається, що оволодіння соціальною роллю як професія містить у собі оволодіння і спеціальністю.

Професійна соціалізація нерозривно пов'язана з посадовою соціалізацією. Остання, по суті, виступає процесом «входження» особистості в посадову позицію в межах організації (в даному випадку органи Національної поліції). Після професійного навчання людини необхідно навчання на безпосередньому робочому місці. З одного боку, вона засвоює нову посаду, з іншого – звикає до специфіки організації, в якій їй необхідно працювати, оскільки щодо займання однієї й тієї ж посади в різних підрозділах можуть висуватися різні вимоги. Так, поліцейський повинен щохвилини уособлювати собою ту систему, в якій він працює. Тому йому слід засвоїти не тільки професійні й посадові експектації, але й специфіку норм і цінностей даного соціального інституту. Виняток становлять, мабуть, тільки керівні посади, але оскільки їх кількість незначна, то в цілому посадову соціалізацію можна розглядати в межах професійної соціалізації.

Ми погоджуємося з професоркою В. Погрібною, яка зазначає, що «професійна соціалізація пов'язана з формуванням професійних знань, умінь, навичок, засвоєнням соціально-професійних норм, становленням особистості як суб'єкта професійної діяльності» [1, с. 88]. По суті, професійна соціалізація – це формування компетентного спеціаліста.

Крім того, професійна правоохоронна діяльність створює такі умови, за допомогою яких працівник може ототожнювати себе із системою в цілому, що є ідентифікацією із соціальним інститутом. Інакше кажучи, частіше говорять про працівників поліції, прокуратури, СБУ взагалі, не

роблячи різниці між їхніми професіями, спеціальностями й посадами. Для ефективності роботи правоохоронної діяльності успішність інституціональної професійної соціалізації в деяких випадках відіграє провідну роль, оскільки саме цінності й норми, які декларуються правоохоронною системою, повинні служити для її працівників поштовхом до дії, незалежно від їхньої професії. Отже, оскільки в правоохоронній системі процеси професійної, інституціональної й посадової (організаційної) соціалізації невіддільні, в контексті нашої роботи професійну соціалізацію ми будемо розглядати як оволодіння професійною роллю поліцейським незалежно від отриманої базової освіти та специфіки знань, що застосовуються в практичній діяльності.

Наступним кроком нашого дослідження є розгляд основних етапів професійної соціалізації.

Як один із напрямків процесу загальної соціалізації особистості професійна соціалізація являє собою багаторівневе і багатоступінчасте явище. Тому за певних доповнень можна погодитися з доцільністю виділення двох основних етапів: первинної і вторинної професіоналізації.

Первинна професійна соціалізація – це «процес становлення фахівця. Вона містить у собі отримання професійних знань, умінь і навичок, необхідних для успішного початку професійної діяльності, тобто придбання спеціальності. Відповідно первинна професійна соціалізація безпосередньо пов'язана з професійною освітою, метою, і її результатом є становлення фахівця» [1, с. 89]. Саме тому вона може бути охарактеризована як спеціалізація – період формування спеціаліста. Відповідно, показником успішного проходження етапу первинної професійної соціалізації є закінчення професійної освіти й одержання професійної спеціалізації.

Специфіка первинної професійної соціалізації полягає в тому, що в її процесі особистість стає справжнім суб'єктом професійної діяльності і професійних відносин, набуває професійного статусу і, отже, дістає можливість активної і функціональної участі в соціальних процесах.

Вторинна професійна соціалізація має за мету перетворення фахівця на професіонала, тобто комплексний (психологічний, соціальний і світоглядний) розвиток особистості, формування особливої професійної майстерності, творчого підходу до професійної діяльності. Вторинна професійна соціалізація «являє собою безпосереднє становлення і розвиток професіоналізму особистості в ході трудової діяльності на основі накопичення і використання професійного досвіду, професійної активності і широкого світоглядного підходу до вирішення професійних задач» [1, с. 89].

У процесі вторинної професійної соціалізації можна виділити такі феномени, як випереджувальна соціалізація та ресоціалізація. За допомогою цих понять ми зможемо найкраще описати процес оволодіння поліцейськими своєю роллю.

Поняття «випереджувальна соціалізація» було введено в науковий обіг ще у 1969 р. Е. Беляєвим та Д. Шапіним, але не втратило своєї актуальності донині. Випереджувальна соціалізація являє собою «прогривання» індивідом в уяві тих ролей, які він збирається виконувати в майбутньому. Інакше кажучи, якщо людина хоче одержати певну спеціальність і працювати в органах Національної поліції, вона починає готувати себе до цього: будує плани щодо навчання, прагне отримати інформацію про майбутню професію, розширює знання про неї, намагається уявити себе в новій ролі. На цьому етапі велике значення має формування правильного, неспотвореного образу професії, що полегшить її подальше освоєння, сприятиме ефективній професійній діяльності [2, с. 38–39].

Процес ресоціалізації має місце у тому випадку, коли необхідно засвоювати норми і цінності, відмінних від уже засвоєних. Певні види професії (сюди входить і служба в органах Національної поліції) обов'язково передбачають попереднє стажування, в ході якого людина готується до своєї майбутньої діяльності. У процесі її навчання знищується «старий» образ самого себе, заснований на засвоєних раніше цінностях, а на його місце приходить нове бачення світу і себе в ньому – тобто проходить процес десоціалізації [2, с. 40].

Сам процес ресоціалізації має місце в ході засвоєння навичок своєї професії безпосередньо на робочому місці. Він складається з шести основних стадій.

На першій стадії новачків змушують відчувати специфіку професії, відмінність представників даної професії від інших людей, їхню залежність від оточення (так, наприклад, для працівників поліції та прокуратури це постійна взаємодія зі злочинним середовищем).

Друга стадія – являє собою «процес дискредитації». Молодий спеціаліст-поліцейський використовує отримані теоретичні професійні знання у практичній діяльності.

Третя стадія – стадія конфлікту і збентеження, коли новачок починає розуміти, що його робота зовсім не така, яку він уявляв під час навчання.

Четверта стадія характеризується відчаєм. Саме на цій стадії новачок обирає: залишитися йому на роботі й виконувати все, що від нього очікують, не намагаючись пояснити доцільність своїх дій, чи звільнитися.

На п'ятій стадії працівник нарешті починає почувати себе фахівцем і розуміти, що відбувається, а на шостій стадії інтеріоризує набір цінностей і норм професійного колективу, який стає його власним [3, с. 70].

Отже, з одного боку, процес професійної соціалізації набуває певного ступеня завершеності при досягненні особистістю професійної зрілості, яка характеризується отриманням високої професійної майстерності і статусу; з іншого боку, професійна соціалізація триває протягом усього професійного життя людини, оскільки вдосконалення професійної майстерності і розвиток професіоналізму не обмежене жодними тимчасовими рамками.

Порушено в роботі питання не є вичерпним й потребує доповнень і уточнень щодо професійного аспекту формування професіоналізму майбутнього фахівця правоохоронної сфери.

Список бібліографічних посилань: 1. Погрібна В.Л. Соціологія професіоналізму : [монографія] / В.Л. Погрібна. – К. : Алерта : КНТ : ЦУЛ, 2008. – 336 с.

2. Беляев Э. В. К понятию “роли” в социологии / Э. В. Беляев, Д. Н. Шапин // Личность и ее ценностные ориентации. – М. : Ин-т конкретных социальных исследований АН СССР, 1969. – Вып. 2. – С. 36–42.

3. Леонтьев Д. А. От социальных ценностей к личностным: социогенез и феноменология ценностной регуляции деятельности / Д. А. Леонтьев // Вестник Моск. Ун-та. Сер. 14. Психология. – 1996. – № 4. – С. 83–94.

Одержано _____